

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розкриваються теоретико-методологічні підходи до поняття «соціально-економічної безпеки», аналізуються основні загрози впливу на неї, а також важелі механізму посилення соціально-економічної безпеки в умовах глобалізації.

Ключові слова: соціально-економічна безпека, соціально-економічна система, глобалізація, загрози, механізм впливу, економічні, екологічні, соціальні проблеми.

Рассматривается сущность социально-экономической безопасности, анализируются основные угрозы влияния на нее, а также рычаги усиления социально-экономической безопасности в условиях глобализации.

Ключевые слова: социально-экономическая безопасность, социально-экономическая система, глобализация, угрозы, механизм влияния, экономические, экологические, социальные проблемы.

The publication details the theoretical and methodological approaches to the concept of «socio-economic security,» analyzes the impact of major threats to it, and the main levers of the mechanism of strengthening socio-economic security in the context of globalization.

Key words: socio-economic security, social and economic system, globalization, the threat, the mechanism of influence, economic, environmental and social problems.

Постановка проблеми. На сучасному етапі невизначеності перед усіма країнами світу постають завдання пошуку балансу між економічними та соціальними потребами, вихід зі станів депресії та рецесії, зміцнення соціально-економічної безпеки в умовах глобалізації й формування економіки майбутнього.

З'ясування сутності та ролі безпеки в сучасному соціально-економічному житті потребує розгляду її антиподу – небезпеки як такого явища, котре реально або потенційно здатне впливати на якісні та кількісні параметри розвитку, виступати формою загострення суспільних суперечностей. У процесі дослідження соціально-економічної безпеки небезпека розкривається як об'єктивно існуюча можливість негативного впливу на соціальний організм, внаслідок якого йому можуть бути заподіяні значні збитки, які не тільки погіршують його стан, але й завдають об'єкту небажаних параметрів (характеру, темпів, форм

тощо). Джерелами небезпеки при цьому виступають умови й чинники, які за певних обставин самі по собі або в різній сукупності виявляють ворожі наміри, шкідливі властивості, деструктивну природу й мають природне, соціальне або техногенне походження.

Соціально-економічна безпека є фундаментальною категорією світового співтовариства і основою економіки майбутнього. Негативні процеси і кризові явища, які практично охопили більшість національних економік, а саме: майнове розшарування суспільства, збільшення питомої ваги населення, яке живе за межею бідності, зростання безробіття, скорочення народжуваності, середньої тривалості життя, деформація демографічного й соціального складу суспільства, зниження духовно-морального й творчого потенціалу, соціальні конфлікти, відсутність національної ідеї створюють реальну загрозу національній безпеці багатьох країн світу [1; 2].

Події, які розгорнулися у світовій економіці, вимагають об'єктивного й всебічного моніторингу стану економіки і суспільства з використанням індикаторів економічної і соціальної безпеки, що насамперед передбачає фактичне відстеження, аналіз і прогнозування найважливіших груп економічних показників, а також реалізацію спеціально розроблених механізмів протидії загрозам безпеки й досягнення стабілізації економіки.

Стан дослідження. Проблемам соціально-економічної безпеки присвячено дослідження сучасних науковців, серед яких праці О.Г. Білоуса, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, В.М. Геєця, О.М. Гончаренка, Б.В. Губського, Б.М. Данилишина, Р.М. Дацківа, Я.А. Жаліла, О.І. Захарова, Т.М. Качали, М.Х. Корецького, В.М. Кудрова, В.І. Мунтіяна, П.Я. Пригунова, О.М. Невелева, Я.Б. Олійника, О.Г. Осауленка, Г.В. Осовської, В.І. Павлова, Г.А. Пастернак-Таранушенка, І.Л. Сазонця, А.В. Степаненка, Д.М. Стеченка, О.С. Сухарева, А.С. Філіпенка, В.І. Франчука, І.П. Фамінського, Л.Г. Чернюк та ін. Разом з тим, зважаючи на значну низку досліджень у сфері соціально-економічної безпеки, а також методичних підходів до її оцінки, вивченню даного питання доцільно приділити особливу увагу.

Метою дослідження є розкриття суті та змісту поняття «соціально-економічна безпека», і основних загроз впливу на неї, а також визначення основних важелів механізму посилення соціально-економічної безпеки.

Виклад основних положень. Економічну систему поступу уперед можна охарактеризувати наявністю проблем, які зародилися

у минулому, мають продовження у теперішньому часі, а відтак механізмами та інститутами призначеними для їх вирішення у майбутньому. Такими основними проблемами, на наш погляд, є проблеми економічного, соціального та екологічного характеру, а саме:

– *економічні проблеми* – спад виробництва, сповільнення темпів економічного зростання, безробіття, інфляція, несправедливий розподіл факторів виробництва, утворення фінансової олігархії, ріст корупції та тіньової економіки, технічне та технологічне відставання, вичерпність природних ресурсів, економічна залежність та політичний вплив одних країн на інші;

– *соціальні проблеми* – посилення ролі політичної влади, зміна стандартів соціальної поведінки та культури, концентрація проблем бідності, локальні конфлікти між державами, військово-політична перевага;

– *екологічні проблеми*, що обумовлені процесами руйнування глобальної екосистеми.

У більшості вищезазначених проблем домінує політика над економікою, що призводить до дисбалансу у соціально-економічній системі, структуру якої зображено на рис. 1, зниження рівня і якості життя, створення ряду загроз для соціально-економічної безпеки країн світу.

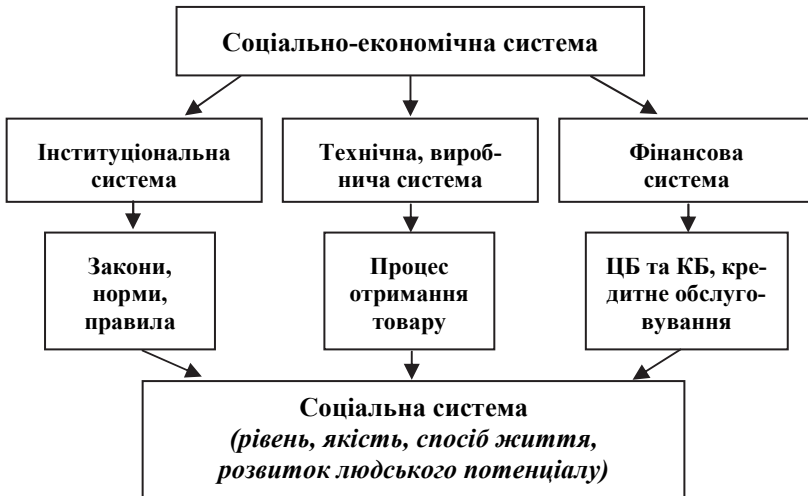

Рис. 1. Структура соціально-економічної системи

Аналізуючи структуру соціально-економічної системи, сформулюємо поняття соціально-економічної безпеки.

На нашу думку, *соціально-економічна безпека* – це, стан перебування соціально-економічної системи у межах граничних значень та її здатність на відповідному соціально-економічному рівні створювати умови з метою реалізації і захисту природних прав людини та забезпечення достатнього рівня та якості життя.

Отже, соціально-економічна безпека є основою гарантування політичної, економічної та екологічної стабільності, основою забезпечення безпеки громадян, зміцнення інститутів громадянського суспільства, професійних об'єднань, консультативних рад громадян тощо. Громадянське суспільство – це соціальний та соціокультурний простір, де люди тісно пов'язані і взаємодіють як вільні і незалежні індивіди. Погодимось з думкою Р. Коена, який вважає, що дотримання й захист свобод особи – «це те ядро, похідними від якого є всі інші форми безпеки» [7].

У цьому контексті доводиться констатувати зростання інтересу й уваги до соціального та економічного виміру будь-яких процесів, що відбуваються у світі і вимагають принципово нових підходів до соціально-економічної політики як на мікро-, так і макрорівнях.

Сучасна соціально-економічна політика виконує такі важливі функції:

традиційна, що стосується питань матеріального стану громадян, оплати праці, пенсійного забезпечення тощо;

функція, що пов'язана із впливом інновацій на умови життя й праці. Обидві ці функції визначаються станом економічного та суспільного розвитку, зберігають своє значення, оскільки багато соціальних та економічних проблем ще чекають свого вирішення;

функція, що зумовлена визнанням пріоритету людського фактора й необхідності більш повного врахування інтересів суспільства, його політичних і психологічних аспектів, коли прослідковується зв'язок між ефективністю соціальної політики й підтримкою, яку виявляє населення владі;

функція, орієнтована на зовнішній вимір соціальної та економічної політики, яка виходить за національні межі, проявляється в процесі розвитку міжнародної економіки і сприяє створенню широких зон соціально-економічної безпеки;

функція, пов'язана з вирішенням глобальних проблем, що стоять перед світовою економікою: сталий розвиток, соціальна еколо-

гія, перетворення зон соціально-економічної безпеки в загальний простір [4].

Виявлення й виконання цих функцій стало можливим завдяки розвитку соціально-економічних технологій, можливостей інформаційного суспільства, що створює великий простір для спілкування, а значить і взаєморозуміння.

На нашу думку, відповідальність за забезпечення глобальної соціально-економічної безпеки однаковою мірою лягає на усі країни, бізнес, неурядові організації, громадянське суспільство в цілому й кожного громадянина зокрема.

Вирішення цих завдань дасть змогу за допомогою сучасної соціально-економічної політики зміцнити національну й міжнародну безпеку, оскільки забезпечивши фінансову стабільність, створюються широкі межі безпеки й сприятливе середовище для зовнішньополітичної й економічної діяльності.

Однак, над світовою економікою нависли загрози, які мають економічне й соціальне коріння і лежать у площині недосконалості соціальної структури і управління, наявності безробіття, диференціації доходів, гендерному дисбалансі, у проблемах бідності й соціальної відповідальності бізнесу й держави.

За даними Світового банку, 56% населення Земної кулі живуть в умовах бідності; понад 10 млн. громадян ЄС не можуть існувати без соціальної допомоги.

Безробіття коливається навколо показника 10% (Іспанія – 12,6%, Франція – 9,5%).

Так, рівень безробіття у 2009 р. було зафіксовано на рівні 7,6% (у Єврозоні – 8,3%), тоді як у січні–лютому 2010 р. цей показник відповідно становив 8,3% і 8,9% [2; 9, с. 114], до кінця року безробіття зросло до 10%, а за підсумками вересня 2011 р. рівень безробіття в ЄС досяг 10,2%.

В Україні цей показник перевищив 20% [10]. Ріст рівня безробіття в Єврозоні наведено у табл. 1 та графічно зображено на рис. 2, темпи інфляції відповідно – у табл. 2 та рис. 3. За даними експертів Міжнародної організації праці (МОП) проблема безробіття людства сягне критичного рівня і задля того, щоб впродовж двох років повернутися на докризовий рівень зайнятості, у світі необхідно створити 80 млн. нових робочих місць. Проте через сповільнення світової економіки за цей період може з'явитися хіба що половина потрібних місць.

Рівень безробіття в Єврозоні

№ з/п	Дата	Значення, у %
1.	10-2010	10,1
2.	11-2010	10,1
3.	12-2010	10,0
4.	01-2011	10,0
5.	02-2011	9,9
6.	03-2011	9,9
7.	04-2011	9,9
8.	05-2011	9,9
9.	06-2011	9,9
10.	07-2011	10,0
11.	08-2011	10,1
12.	09-2011	10,2

Джерело: [11].

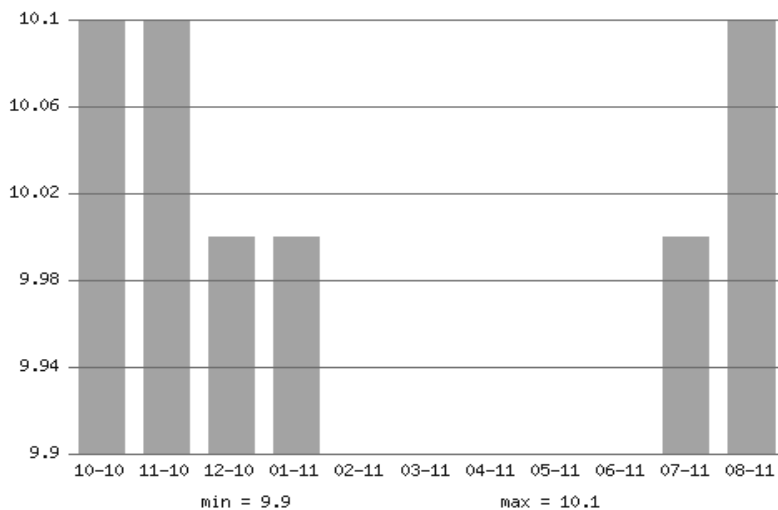

Рис. 2. Рівень безробіття

Отже, як бачимо із наведеного цифрового матеріалу, сучасний стан світової економіки викликає чергове занепокоєння та вимагає дієвих антикризових заходів, які б могли забезпечити соціально-економічну безпеку в умовах глобалізації.

Розглянемо антикризові заходи, що пропонуються урядами США та окремими країнами Євросоюзу(табл. 3) на перспективу:

Таблиця 3

№ з/п	Країна	Антикризові заходи
1.	США	1. Скорочення бюджетного дефіциту на 3 трлн. дол. протягом 10 років за рахунок: збільшення податків (для тих, у кого заробітна плата в рік більша, ніж 1 млн. дол.), великих корпорацій; 2. Скорочення на 250 млрд, фінансування програми медичного страхування; інших програм на 330 млрд дол.; 3. Виведення військ з Афганістану (принесе надходження в 1 трлн. дол).
2.	Італія	1. Скорочення бюджетного дефіциту на 54 млрд євро до 2014 року, за рахунок: встановлення податку в розмірі 5% для усіх хто отримує більше 90 тис. євро в рік; 10% податку для тих, хто отримує більше 150 тис. євро в рік; збільшення пенсійного віку до 65 років з 2014 року; 2. Скорочення бюджету національних міністерств на 8 млрд євро; 3. Об'єднання 36 провінцій в більш крупні.
3.	Франція	1. Скорочення бюджетного дефіциту на 12 млрд євро до 2012 року, за рахунок: введення 3% додаткового податку для осіб, які мають дохід більше 500 тис. євро в рік; 2. Відміна податкових пільг для осіб та компаній, які працюють понадурочно; 3. Підвищення ставок акцизного збору на тютюн, алкоголь, солодкі газовані напої;
4	Іспанія	1. Скорочення бюджетного дефіциту на 5 млрд євро у 2012 році, за рахунок: сплати податків крупними компаніями; зниження з 8 до 4% податку на продаж нових будинків (з метою реалізації 1 млн. нерозпроданого житла)

№ з/п	Країна	Антикризові заходи
5.	Греція	1. Скорочення бюджетного дефіциту на 28 млрд євро до 2015 року за рахунок: зменшення соціальних виплат до 2012 року на 8 млрд євро; замороження заробітної плати працівникам бюджетної сфери на три роки; підвищення ПДВ до 25%; підвищення ставок акцизного збору на бензин, тютюн, алкоголь; підвищення пенсійного віку; зменшення пенсій колишнім працівникам держкорпорацій; подальша приватизація державної власності, від якої очікується дохід до бюджету в сумі 50 млрд євро.

Як видно з наведеної таблиці, кожна країна робить спроби для стабілізації національної економіки шляхом скорочення дефіциту бюджету, підвищенням податків та скорочення заходів соціальної підтримки, що в свою чергу призводить до масового незадоволення і протестів серед населення.

Небезпека соціальних заворушень, за даними МОП зросла у 45-ти зі 118 країн, у яких проводились дослідження. Здебільшого це стосується країн із розвинутою економікою, зокрема ЄС та арабських держав, а меншою мірою – країн Азії та Латинської Америки. У 69 країн світу погіршились умови життя, понад 50% людей у розвинених країнах заявляють про відсутність гідної роботи чи незадоволення навальною роботою.

У Греції, Італії, Португалії, Словенії та Іспанії, кількість таких осіб перевищує 70% [10; 11]. Соціально незадоволені категорії населення стають носіями загрози для політичної стабільності, а отже, і безпеки як національної, так і міжнародної.

Зазначимо, що основними джерелами такої загрози стали корупція, організована злочинність, шахрайство, тероризм, неконтрольована міграція, екологічні катастрофи тощо. Отже, виявлені загрози як національній, так і міжнародній безпеці мають соціальне підґрунтя і потребують подальших розвідок і вивчення.

Висновки. Очевидно, що сучасна соціально-економічна політика, яка зорієнтована на проблемах забезпечення рівня і якості життя, потребує нових кардинальних змін через поширення інновацій не тільки

ки на галузі науки й техніки, але й на сферу суспільних відносин. З цією метою необхідно враховувати інноваційні процеси, пов'язані з глобалізацією, регіональною інтеграцією, розвитком соціального виміру, високих технологій та інформатизацією суспільства.

Формування позитивного соціального простору, соціальна інтеграція, удосконалення соціальної структури суспільства й механізмів соціального захисту населення дозволяють вирішувати міжнародні проблеми, здійснювати багатостороннє співробітництво, а також сприяти створенню й розширенню зон безпеки, і як результат, реалізації глобальної соціально-економічної безпеки.

1. Про основи національної безпеки України: Закон України // Стратег. панорама. – 2003. – № 3–4. – С. 18–25.

2. Колінець Л. Антикризове регулювання економіки в умовах світових економічних криз: орієнтація на реалізацію стратегії економічного розвитку / Л. Колінець // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [доступу:http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/8PICEt.pdf](http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/8PICEt.pdf);

3. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 // Стратег. панорама. – 2007. – № 1. – С. 3–13.

4. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / [О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін.]; кер. авт. кол. і наук. ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.

5. Методологія та методика визначення інтегральних соціальних показників / відп. ред. Ю.І. Саєнко. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2004. – 372 с.

6. Губерная Г.К. Социально-экономические асимметрии как проблема совершенствования государственной региональной политики / Г.К. Губерная // Вісн. економічної науки України. – 2005. – № 1. – С. 30–36.

7. Економічна енциклопедія: у 3 т. / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.

8. Крутов В.В. Недержавна система безпеки як складова національної безпеки України: теоретико-правові аспекти / В.В. Крутов // Стратег. панорама. – 2008. – № 2. – С. 100–103.

9. Кулик В. Проблеми забезпечення національної безпеки України / В. Кулик, А. Полтораков. – К.: Центр досліджень проблем громадянського общества, 2010. – 12 с.

10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://www.ereport.ru/results.php>]

11. Статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://www.ereport.ru/>]